


ΓΙΑΝΝΗΣ ΓΡΥΝΤΑΚΗΣ • ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΛΚΟΣ  
ΑΓΓΕΛΟΣ ΧΟΡΤΗΣ • ΕΚΤΟΡΑΣ ΧΟΡΤΗΣ



**ΟΣΑ ΔΕΝ  
ΓΝΩΡΙΖΑΤΕ  
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΑΠΟ ΤΟΥΣ  
ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥΣ  
ΠΟΛΕΜΟΥΣ ΕΩΣ ΤΗΝ  
ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ**

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ 



# ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλογικό σημείωμα ..... 9

## **1. ΟΙ ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ..... 11**

- Οι Βαλκανικοί πόλεμοι ..... 13
- Ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος ..... 28
- Ο Εθνικός Διχασμός ..... 41
- Η Μικρασιατική Εκστρατεία ..... 52
- Η Δίκη των Έξι ..... 77
- Οι πρόσφυγες ..... 89
- Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος ..... 96
- Η Κατοχή και η Αντίσταση ..... 113

## **2. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ..... 131**

## **3. Η ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ..... 143**

- Οι πρωταγωνιστές ..... 145
  - Ελευθέριος Βενιζέλος ..... 145
  - Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος ..... 180
  - Νικόλαος Πλαστήρας, Θεόδωρος Πάγκαλος,  
Ιωάννης Μεταξάς ..... 194
- Η βασιλική οικογένεια ..... 222
  - Ο βασιλιάς Γεώργιος ..... 222
  - Η βασίλισσα Σοφία ..... 226
  - Ο βασιλιάς Αλέξανδρος ..... 230
  - Ο πρίγκιπας Ανδρέας ..... 237
  - Ο Γεώργιος Β΄ ..... 239
  - Ο πρίγκιπας Νικόλαος ..... 243
  - Η βασίλισσα Όλγα ..... 244
- Προσωπικότητες της πολιτικής, της κοινωνικής  
και πολιτιστικής ζωής ..... 245
  - Γεράσιμος Αλιβιζάτος ..... 245
  - Μπάμπης Άννινος ..... 246
  - Νίκος Βένης ..... 246
  - Αλέξανδρος Δελμούζος ..... 247

|                                     |            |
|-------------------------------------|------------|
| Πηνελόπη Δέλτα                      | 248        |
| Αλέξανδρος Ζαΐμης                   | 249        |
| Γεώργιος Ζήρας                      | 250        |
| Γεώργιος Ιακωβίδης                  | 250        |
| Γεώργιος Ιωακείμογλου               | 251        |
| Νίκος Καζαντζάκης                   | 252        |
| Παναγιώτης Κανελλόπουλος            | 253        |
| Κώστας Καρυωτάκης                   | 253        |
| Γεώργιος Κονδύλης                   | 254        |
| Αλέξανδρος Κορυζής                  | 257        |
| Μαρίκα Κοτοπούλη                    | 257        |
| Παύλος Κουντουριώτης                | 258        |
| Σπυρίδων Λάμπρου                    | 259        |
| Κωνσταντίνος Μάνος                  | 260        |
| Σπύρος Ματσούκας                    | 260        |
| Ανδρέας Μιχαλακόπουλος              | 261        |
| Στράτης Μυριβήλης                   | 262        |
| Αλέξανδρος Παπαναστασίου            | 262        |
| Τάκης Παπατσώνης                    | 264        |
| Λεωνίδας Παρασκευόπουλος            | 265        |
| Μαρία Πολυδούρη                     | 265        |
| Δημήτριος Ράλλης                    | 266        |
| Θεμιστοκλής Σοφούλης                | 268        |
| Αριστείδης Στεργιάδης               | 269        |
| Ιωάννης Συκουτρίης                  | 272        |
| Κωνσταντίνος Τσαλδάρης              | 272        |
| Παναγής Τσαλδάρης                   | 273        |
| Εμμανουήλ Τσουδερός                 | 274        |
| Αμαλία Φλέμινγκ                     | 275        |
| (Χατζημικαήλ) Θεόφιλος              | 275        |
| <b>4. ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑΣ</b> | <b>277</b> |
| Η καθημερινή ζωή                    | 281        |
| Η ληστεία                           | 296        |
| Η εκπαίδευση                        | 303        |
| Παραπομπές                          | 307        |
| Βιβλιογραφία                        | 325        |
| Ευρετήριο                           | 334        |

# **ΟΙ ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ**



## ΟΙ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Η Επανάσταση του Γουδή το 1909, με αιτήματα την ανανέωση της πολιτικής ζωής και την πρόοδο της χώρας, βρήκε στο πρόσωπο του Ελευθερίου Βενιζέλου τον πολιτικό που έθεσε τα θεμέλια για τον εκσυγχρονισμό του κράτους και την εδαφική επέκταση της χώρας. Το μεγάλο βήμα προετοιμάστηκε από το 1910, όταν ο Βενιζέλος ανέλαβε την πρωθυπουργία, και πραγματοποιήθηκε με τους Βαλκανικούς πολέμους (1912-1913).

Οι αντίπαλοι μέχρι το 1908 στον Μακεδονικό αγώνα Ελλάδα και Βουλγαρία υπέγραψαν τον Μάιο του 1912 μυστικό σύμφωνο για κοινή δράση εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Δημιούργησαν συνασπισμό με τη Σερβία και το Μαυροβούνιο και της κήρυξαν τον πόλεμο τον Οκτώβριο του 1912, για την εκδίωξή της από τα βαλκανικά εδάφη. Ο Α΄ Βαλκανικός πόλεμος έληξε την άνοιξη του 1913 με νίκη των συνασπισμένων βαλκανικών δυνάμεων, που υποχρέωσαν τους Οθωμανούς να τους παραχωρήσουν όλα τα ευρωπαϊκά τους εδάφη, πλην της περιοχής της Κωνσταντινούπολης (Συνθήκη του Λονδίνου, 1913).

Τον Ιούνιο του 1913 ξέσπασε ο Β΄ Βαλκανικός πόλεμος μεταξύ αφενός των Βουλγάρων, που διεκδικούσαν τη μερίδα του λέοντος απ' τα εδάφη που απελευθερώθηκαν από τους Οθωμανούς, και αφετέρου των πρώην συμμάχων τους Ελλάδας και Σερβίας. Στη σύγκρουση αυτή αναμείχθηκε και η Οθωμανική

Αυτοκρατορία. Ο πόλεμος υπήρξε σκληρός και έληξε με την ήττα των Βουλγάρων και τη σύναψη της Συνθήκης του Βουκουρεστίου (1913), με την οποία η Ελλάδα σχεδόν διπλασιάστηκε σε έκταση και πληθυσμό. Η Μακεδονία ως τον Νέστο, η Ήπειρος και τα νησιά του βόρειου και ανατολικού Αιγαίου, πλην της Δωδεκανήσου (την κατείχαν οι Ιταλοί από το 1912), περιήλθαν στην Ελλάδα. Με την ενσωμάτωση και της Κρήτης στον εθνικό κορμό (1 Δεκεμβρίου 1913) η Ελλάδα έγινε υπολογίσιμη δύναμη και οι προοπτικές φάνταζαν ιδιαίτερα ευοίωνες.

Τον Μάρτιο του 1913 δολοφονήθηκε ο βασιλιάς Γεώργιος και ανέβηκε στον θρόνο ο γιος του διάδοχος Κωνσταντίνος.

## Μεταξύ φθοράς και αφθαρσίας

Στις 19 Σεπτεμβρίου 1912, όταν έφευγαν οι αμαξοστοιχίες από τον σταθμό Λαρίσης για τα σύνορα, εκτυλίχτηκαν συγκινητικές στιγμές αποχωρισμού. Μικρομάνες, ηλικιωμένες μανάδες και συγγενείς κατευόδωναν τους φαντάρους με δάκρυα, παρά τον γενικό ενθουσιασμό. Υπήρχαν όμως και οι εξαιρέσεις. Μια φτωχή γυναικούλα, αντί άλλου αποχαιρετισμού, φώναξε στον άντρα της απελπισμένα:

«Πού με αφήνεις, Κώστα, με ένα τάλιρο! Πώς θα τα βγάλω πέρα με τα παιδιά;».<sup>1</sup>

## Όπερ έδει δείξει

Στη διάρκεια της επιστράτευσης για τους Βαλκανικούς πολέμους, ένα Κρητικόπουλο παρουσιάστηκε στον υπουργό Ναυτιλίας Γ.

Λεβίδη και τον παρακαλούσε επίμονα να του δώσει την άδεια να πολεμήσει για την πατρίδα. Ο υπουργός κάμφθηκε από τις παρακλήσεις του νεαρού και ρώτησε τον πατέρα του, με τον οποίο γνωριζόταν, αν δίνει τη συγκατάθεσή του. Εκείνος έσπευσε να τη δώσει γράφοντας στο μοναχοπαίδι του: «Όχι μόνον δίδω την συναίνεσίν μου αλλά και σου παραγγέλλω να μην ξεχάσεις, οπουδήποτε σε τάξει η πατρίς, ότι είσαι Κρητικός». Ο εθελοντής νέος σκοτώθηκε στη Χίο και ο πατέρας του, απαντώντας στη συλλυπητήρια επιστολή του υπουργού, του έγραψε μεταξύ άλλων: «Ο θάνατός του με εστέρψε πολυτίμου τέκνου, αποτελούντος την πηγήν και το κέντρον πάσης ελπίδος, επί της οποίας ερειδεται η ευτυχία μου. Εν τούτοις διαλύει το πένθιμον εν τη ψυχή μου σκότος το γεγονός ότι έχαθη επί του πεδίου της τιμής...».<sup>2</sup>

### **Θεσσαλονίκη, είσαι μια...**

Όταν τα ελληνικά στρατεύματα, μετά τη μάχη στο Σαραντάπορο (Οκτώβριος 1912), ξεχύθηκαν στη Μακεδονία, προέκυψε διαφωνία ανάμεσα στην κυβέρνηση και τον αρχιστράτηγο διάδοχο Κωνσταντίνο. Αντικείμενο της διαφωνίας ήταν η Θεσσαλονίκη, εναντίον της οποίας έσπευδαν βουλγαρικά στρατεύματα. Τρία τηλεγραφήματα δίνουν το σχετικό σκηνικό:

1. Βενιζέλος προς Κωνσταντίνο: «Περιμένω να μου γνωρίσετε την πορεία που θα ακολουθήσει ο στρατός της Θεσσαλίας. Να έχετε μόνο υπόψη σας ότι σπουδαίοι πολιτικοί λόγοι επιβάλλουν να βρεθούμε μια ώρα γρηγορότερα στη Θεσσαλονίκη».
2. Κωνσταντίνος προς Βενιζέλο: «Ο στρατός δεν θα βαδίσει κατά της Θεσσαλονίκης. Εγώ έχω καθήκον να στραφώ κατά του Μοναστηρίου, εκτός αν μου το απαγορεύετε».

3. Βενιζέλος προς Κωνσταντίνο: «Σας το απαγορεύω».

Παρά την πρωθυπουργική απαγόρευση και υπόδειξη, χρειάστηκε η παρέμβαση του βασιλιά Γεωργίου, προκειμένου να πεισθεί ο Κωνσταντίνος να αλλάξει τα σχέδιά του. Έτσι σώθηκε η Θεσσαλονίκη.<sup>3</sup>

### Τουρκικό Κούγκι...

Στη συνοριακή γραμμή Θεσσαλίας – Μακεδονίας ο πιο οχυρός τουρκικός σταθμός βρισκόταν στο Λοσφάκι, έναν λόφο 740 μέτρων. Τον σταθμό αυτόν υπερασπίζονταν μόνο 15 τούρκοι ιππείς, χωρίς τα άλογά τους, υπό τις διαταγές ενός αξιωματικού. Από το πρωί της 5ης ως το απόγευμα της 6ης Οκτωβρίου 1912 πολεμούσαν ασταμάτητα και απέκρουαν όλες τις επιθέσεις του πολυαριθμότερου ελληνικού στρατού. Όταν είχε χαθεί κάθε ελπίδα, αρνήθηκαν να παραδοθούν. Κλείστηκαν όλοι στον σταθμό και, βάζοντας φωτιά στη δυναμίτιδα που είχαν αποθηκεύσει εκεί, ανατινάχτηκαν και πέθαναν ηρωικά.<sup>4</sup>

### Ο γιατρός-κατάσκοπος

Τα βουλγαρικά μυστικά σχέδια για κατάληψη της Θεσσαλονίκης τα πληροφορήθηκε ο βουλγαρικής υπηκοότητας γιατρός Φίλιππος Νίκογλου, που είχε επιστρατευθεί και υπηρετούσε στο χειρουργείο της 7ης Βουλγαρικής Μεραρχίας, η οποία βρισκόταν τότε στην Άνω Τζουμαγιά. Αναζητούσε, λοιπόν, αγωνιδωδώς τρόπο να ειδοποιήσει την ελληνική κυβέρνηση. Στις 21 Οκτωβρίου 1912 η τύχη του χαμογέλασε. Είχε μια απροσδόκητη συνάντηση με τον έλληνα λοχαγό Σουλιώτη-Νικολαΐδη, που ήταν ο στρατιωτικός ακόλουθος-σύνδεσμος της Ελλάδας στη μακεδο-

νική στρατιά των Βουλγάρων. Φαίνεται ότι οι Βούλγαροι, για να τον αποπροσανατολίσουν και να τον κρατήσουν μακριά από τις κινήσεις του βουλγαρικού στρατού, τον έστειλαν στην Τζουμαγιά. Ο γιατρός όμως του άνοιξε τα μάτια και τον έστειλε πίσω στη Σόφια, να ειδοποιήσει την ελληνική κυβέρνηση, αλλιώς η Θεσσαλονίκη θα έπεφτε στα χέρια των Βουλγάρων. Ο Νικολαΐδης συμμορφώθηκε. Επέστρεψε στη Σόφια με επιταγμένο όχημα και από εκεί με κρυπτογραφημένο τηλεγράφημα ειδοποίησε την ελληνική κυβέρνηση. Ακολούθησε η πρωτοβουλία του Βενιζέλου και η εντολή στον αρχιστράτηγο Κωνσταντίνο να επισπεύσει την προέλαση του ελληνικού στρατού στη Θεσσαλονίκη. Όσο για τον γιατρό Νίκογλου, παρασημοφορήθηκε το 1950.<sup>5</sup>

## **Η Νύμφη του Θερμαϊκού**

Το πρωί της 29ης Οκτωβρίου 1912 ο βασιλιάς Γεώργιος Α', πάνω στο μαύρο άλογο, με τη λευκή λωρίδα στο μέτωπο, έμπαινε θριαμβευτικά στη Θεσσαλονίκη, επευφημούμενος από το πλήθος, παρά τη δυνατή βροχή, και ακολουθούμενος από τον διάδοχο Κωνσταντίνο. Έκλειναν 482 χρόνια από τότε που η βυζαντινή Θεσσαλονίκη έπεφτε στα χέρια των Τούρκων (28/2/1430). Η κοσμοπολίτικη Νύμφη του Θερμαϊκού το 1912 ήταν στη μεγάλη ακμή της και όλοι την εποφθαλιμούσαν. Ήταν στόχος της Γερμανίας, της Αυστροουγγαρίας, της Βουλγαρίας, της Σερβίας και, φυσικά, της Ελλάδας για λόγους ιστορικούς και ουσιαστικούς. Είχε 150.000 κατοίκους, όταν το Βελιγράδι αριθμούσε 120.000, η Σόφια 85.000 και η Αθήνα 165.000. Ήταν επίσης και το πιο πολυεθνικό κέντρο της Βαλκανικής. Είχε 35.000 Έλληνες, 65.000 Ισραηλίτες, 30.000 Τούρκους και 2.200 κατοίκους άλλων εθνοτήτων. Το 1913 οι

Έλληνες έφτασαν τις 67.000, οι Τούρκοι μειώθηκαν σε 24.000, ενώ οι Ισραηλίτες παρέμειναν 65.000.<sup>6</sup>

## Τούρκος φιλέλληνας

Λίγο μετά την παράδοση της Θεσσαλονίκης στους Έλληνες, επισκέφθηκαν τον τούρκο στρατηγό Ταξίν πασά ο αρχιστράτηγος των βουλγαρικών δυνάμεων Θεοδωρόφ, ένας συνταγματάρχης του πυροβολικού, ο πρεσβευτής της Βουλγαρίας στο Παρίσι έφεδρος ίλαρχος Στάντσειφ και δύο ακόμα επιτελείς, για να πετύχουν τη συγκυριαρχία με τους Έλληνες στην πόλη. Στη συνάντηση ήταν παρών και ο Κενάν Ταξίν Μεσαρέ, γιος του τούρκου στρατηγού, που υπηρετούσε κατά την παράδοση της Θεσσαλονίκης στο επιτελείο του πατέρα του. Οι Βούλγαροι αξίωσαν από τον στρατηγό, απειλώντας τον, να συνταχθεί ειδικό πρωτόκολλο, που να πιστοποιεί ότι η πόλη παραδιδόταν ταυτόχρονα με τους Έλληνες και στους Βουλγάρους. Όταν εκείνος αρνήθηκε, ο Στάντσειφ προσπάθησε διπλωματικότητα να επηρεάσει τον πασά και τον ίδιο τον Κενάν. Μετά την άρνησή τους ο πρεσβευτής, αφού συνεννοήθηκε με τους συναδέλφους του, κάλεσε τον Κενάν ιδιαιτέρως, έβγαλε από το χαρτοφυλάκιο του μια επιταγή Λονδίνου για ένα τεράστιο ποσό και του την προσέφερε χαμογελώντας, ως αντίτιμο μιας απλής υπογραφής του πατέρα του. Εκείνος, τρέμοντας σαν κεραυνόπληκτος, αποποιήθηκε την προσφορά...<sup>7</sup>

## Παλικάρι της φακής...

Στη μάχη του Οστρόβου (Νοέμβριος 1912) ο ταγματάρχης του 17ου Συντάγματος Ανδρέας Πλατής, μόλις οι Τούρκοι άρχισαν

να βάλλουν κατά των ελληνικών θέσεων, από τον φόβο του έπεσε μπρούμυτα. Ντράπηκε, ωστόσο, και προσπαθούσε να δώσει κουράγιο στον εαυτό του λέγοντας: Ντροπή, Ανδρέα, κουράγιο, Ανδρέα, εμπρός, Ανδρέα. Ανασπκωνόταν τότε για να προχωρήσει, αλλά σε λίγο ξανάπεφτε, λέγοντας για να δικαιολογηθεί: Φυλάξου, Ανδρέα, η πατρίς σε χρειάζεται, θα διοικήσεις στρατιά!<sup>8</sup>

### Ο κύβος ερρίφθη

Ο έφεδρος ανθυπολοχαγός πεζικού Σπύρος Καλλάρης, γιος του μέραρχου Κωνσταντίνου Καλλάρη, αρρώστησε στο μέτωπο και κοιμόταν στη σκηνή του πατέρα του. Μόλις έμαθε πως ο λόχος του αγωνιζόταν στην πρώτη γραμμή του μετώπου, δήλωσε στον στρατηγό πατέρα του ότι θέλει να πάει στον λόχο του για να πολεμήσει. Ο γιατρός αρνήθηκε, γιατί θεωρούσε ότι δεν θα άντεχε ο οργανισμός του. Ο ανθυπολοχαγός όμως επέμενε και ο πατέρας του το επέτρεψε. Ο Σπύρος πολέμησε και έπεσε ηρωικά στο πεδίο της μάχης (μάχη της Μανωλιάσας, 7 Δεκεμβρίου 1912). Την επομένη το πρωί ο επιτελάρχης Καραμαλίκης ανήγγειλε στον μέραρχο λακωνικά τον ηρωικό θάνατο του γιου του.

«Τον έχετε εδώ;» ρώτησε ο μέραρχος.

Ο επιτελάρχης τον οδήγησε μπροστά στη σορό του γιου του. Εκείνος έβγαλε το πηλίκιο και τον μιμήθηκαν όλοι οι αξιωματικοί. Έπειτα έσκυψε, φίλησε το ματωμένο μέτωπο του παιδιού του και είπε ήρεμα: «Η ημέρα αυτή, παιδί μου, είναι ημέρα ευτυχίας για τον αξιωματικό και δυστυχίας για τον πατέρα. Ανθυπολοχαγέ Καλλάρη! Εκτέλεσες λαμπρά το καθήκον σου. Εύγε! Αιωνία σου η μνήμη!». Μετά στράφηκε στον υπο-

λοχαγό Τσακμάκη και του ζήτησε να φροντίσει τα της ταφής του γιου του. Όταν βγήκε από τη σκηνή, στράφηκε προς τους αξιωματικούς και διέταξε: «Κύριοι, επί των ίππων!». Και όλη την ημέρα διπύθυνε μια από τις αιματηρότερες μάχες του πολέμου. Ο Καλλάρης, όπως έγραψαν οι πολεμικοί ανταποκριτές, πολέμησε όλη μέρα ως στρατηγός και το βράδυ θρήνησε ως πατέρας.<sup>9</sup>

### **Εις αιωνός άριστος αμύνεσθαι περί πάτρης**

Μπροστά στα οχυρώματα του Μπιζανίου σκοτώθηκε, ηρωικά μαχόμενος, ο ανθυπολοχαγός του μηχανικού Ερρίκος Ιωσάδρόφοσκis (8 Δεκεμβρίου 1912). Το τηλεγράφημα του λόχου του προς τον πατέρα του ήρωα έχει ως εξής: «Θρηνεί ο 1ος Λόχος την απώλειαν του ευγενούς και ήρωος ανθυπολοχαγού του, όστις έπεσε τηρητής του ιερού όρκου του προς την πατρίδα. Εις πάντας ημάς ο ανθυπολοχαγός μας θα μείνει ο τύπος ο τέλειος του στρατιώτου [...]. Συλλυπούμεθα πάντες εκ μέσης καρδιάς, αλλά και συγχειρόμεθα υμάς, ότι προσεφέρατε εις το μεγαλείον της Ελλάδος τον ήρωα υιόν σας...». Και η απάντηση του πατέρα: «Υπερηφανεύομαι ότι εις τον βωμόν της πατρίδος μου προσέφερα το πολυτιμότερον εν τω κόσμω, τον αγαππτόν υιόν μου Ερρίκον [...]. Ευγνωμονώ διά την μεταφοράν ενταύθα των λειψάνων του».<sup>10</sup>

### **Νίκησαν χωρίς άδεια!**

Όταν στον Α΄ Βαλκανικό πόλεμο οι σέρβοι νικητές διέσχισαν την Αλβανία και έφτασαν στο Δυρράχιο, η Αυστρία άρχισε να οργίζεται και να κινητοποιείται. Οι Έλληνες απώθησαν τους

Τούρκους και μπόκαν θριαμβευτικά στη Θεσσαλονίκη, ενώ ο ελληνικός στόλος νίκησε επανειλημμένα τον τουρκικό και ελευθέρωσε τα νησιά. Η Ευρώπη εξοργίστηκε με την πρωτοβουλία αυτή που πήραν οι Έλληνες να νικήσουν χωρίς την άδειά τους! Οι οχυρές θέσεις της Τσατάλιζας οργανώθηκαν από γερμανούς αξιωματικούς, ενώ ναύτες άλλων Μεγάλων Δυνάμεων αποβιβάστηκαν στην Κωνσταντινούπολη για να τη θέσουν υπό την προστασία τους...<sup>11</sup>

### **Πείνα και των... αλόγων**

Ο βαρύτατος χειμώνας του 1912-1913 και οι ελλείψεις της επιμελητείας του στρατού έφεραν πραγματική πείνα στις μαχόμενες στην Ήπειρο δυνάμεις. Μεγάλος αριθμός φορτηγών ζώων πέθανε από την πείνα και το κρύο. Η Στρατιά της Ηπείρου θύμισε τη «Μεγάλη Στρατιά» του Ναπολέοντα κατά την υποχώρησή της στη Ρωσία το 1812. Όπως θυμούνται οι επιζήσαντες στρατιώτες του ιππικού και του πυροβολικού, τα περισσότερα από τα άλογα έμειναν χωρίς ουρά, επειδή λόγω της πείνας τους τα άτυχα αυτά ζώα καταβρόχθιζαν το ένα την ουρά του άλλου!<sup>12</sup>

### **Ευσεβείς πόθοι...**

Στις αρχές του ελληνοβουλγαρικού πολέμου, ο ελληνικός στρατός κατόρθωσε να απωθήσει τους Βουλγάρους πέρα από τον Στρυμόνα. Συνεχίζοντας την καταδίωξή τους, έφτασε στο Λιβούννοβο και από εκεί στον ποταμό Βιστρίτσα, μια περιοχή που λίγες ημέρες πριν είχαν εγκαταλείψει οι Βούλγαροι. Στους πρόποδες της κοντινής οροσειράς, όπου υπήρχαν πηγές, οι

Βούλγαροι είχαν τοποθετήσει σκιάχτρα, φτιαγμένα από πέτρες και άχυρα, καθώς και το ομοίωμα μιας αρκούδας, πάνω στην οποία υπήρχε το εξής σημείωμα: «Καλή αντάμωση. Για λίγο μόνο υποχωρούμε, αλλά θα σας δούμε στην Αθήνα». Βέβαια, η εξέλιξη του πολέμου έδειξε ότι η υπογραφή της εκχειρίας εμπόδισε τη συνάντηση όχι στην Αθήνα αλλά στη Σόφια...<sup>13</sup>

### **Αξιωματικοί φούστα – μπλούζα**

Στη διάρκεια του Α΄ Βαλκανικού πολέμου ο ελληνικός στρατός κατέλαβε τη Θεσσαλονίκη. Ωστόσο, στην πόλη φιλοξενούνταν βουλγαρικά στρατιωτικά αποσπάσματα, όσο ακόμη οι Βούλγαροι ήταν σύμμαχοι στον αγώνα κατά των Τούρκων. Στις 30 Ιουνίου 1913, μετά την έκρηξη του Β΄ Βαλκανικού πολέμου, οι Έλληνες ζήτησαν από τους Βουλγάρους να εγκαταλείψουν την πόλη. Αυτοί όμως αρνήθηκαν, ελπίζοντας ότι σύντομα θα κατέφθανε μεγάλη βουλγαρική δύναμη για να την καταλάβει. Και ενώ οι περισσότεροι βούλγαροι στρατιώτες και πολίτες συλλαμβάνονταν, ένα μικρό στρατιωτικό απόσπασμα οχυρώθηκε σε κάποιο κεντρικό κτίριο της Θεσσαλονίκης και άνοιξε πυρ εναντίον του ελληνικού στρατιωτικού τμήματος που τους πολιορκούσε. Όταν το κτίριο άρχισε να κατεδαφίζεται από τις βολές ενός πυροβόλου, οι βούλγαροι στρατιώτες που είχαν επιζήσει παραδόθηκαν, χωρίς να βρίσκονται ανάμεσά τους αξιωματικοί. Αυτοί είχαν φύγει κρυφά, ντυμένοι με γυναικεία φορέματα. Λίγες ημέρες αργότερα συνελήφθησαν, όταν πια δεν μπορούσαν να κρύψουν τα πρόσωπά τους, που ήταν κατάμαυρα από τα αζύριστα γένια τους.<sup>14</sup>



## Ένα βιβλίο πανόραμα της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας για να μάθουμε «αλήθειες» που η ιστορική έρευνα αντιπαρέχεται ή αποσιωπά.

Πόσα γνωρίζουμε πραγματικά για την ιστορία της Ελλάδας κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα; Οι ιστορικοί δίνουν συνήθως έμφαση στα πολεμικά γεγονότα, στα κατορθώματα σπουδαίων ανδρών, στους πολιτικούς και κοινωνικούς ανταγωνισμούς. Όμως πολλά από τα «παραλειπόμενα» της Ιστορίας είναι το ίδιο, αν όχι περισσότερο, ενδιαφέροντα.

Αντλώντας από πλήθος πηγών, οι συγγραφείς αυτού του βιβλίου αναδεικνύουν την αφανή πλευρά της περιόδου 1910-1945: άγνωστα περιστατικά που σχετίζονται με τις πολεμικές επιχειρήσεις, τα στρατιωτικά κινήματα αλλά και σημαντικά κοινωνικά και πολιτικά γεγονότα (τον Εθνικό Διχασμό, τη Δίκη των Έξι, την τύχη των προσφύγων κ.ά.). Επίσης, προβάλλονται στοιχεία της καθημερινής ζωής της περιόδου αυτής, ενώ ζωντανεύουν ο χαρακτήρας και η δράση όχι μόνο των πρωταγωνιστών της πολιτικής σκηνής αλλά και προσωπικοτήτων από τον χώρο των επιστημών, των γραμμάτων και των τεχνών (μεταξύ άλλων, Αλ. Δελμούζος, Π. Δέλτα, Ν. Καζαντζάκης, Π. Κανελλόπουλος, Κ. Καρυωτάκης, Αλ. Παπαναστασίου, Α. Φλέμινγκ).

ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΣΕΙΡΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ



ISBN: 978-618-03-1822-7



9 786180 318227

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 81822